

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Duinpieper (*Anthus campestris*) A255

1. Status:

Vogelrichtlijn Bijlage I (sinds 1985).

2. Kenschets

Beschrijving: De duinpieper lijkt op de boompieper, maar heeft minder duidelijke strepen op de bovenzijde en geen of nauwelijks zichtbare strepen op de onderzijde. De duinpieper is een broedvogel van open landschappen op droge en goed doorlatende bodems die snel opwarmen. In Nederland blijft hij beperkt tot zandige bodems met veel microreliëf, dynamiek en een droog en warm microklimaat. De Nederlandse populatie overwintert in Afrika.

Relatief belang binnen Europa: De duinpieper is een broedvogel van het Palaearctisch gebied, broedpopulaties worden begrensd door Noord Afrika in het zuiden en Mongolië in het oosten. Het is vooral een broedvogel van Oost- en Zuid-Europa en ontbreekt in het uiterste westen en noorden. Het Nederlandse voorkomen ligt aan de westflank van de Midden-Europese verspreiding. De Europese populatie (460.000-820.000 paren in landen van de Europese Unie; het aandeel van Nederland is vrijwel nul) is in 1970-1990 sterk in aantal afgenomen. De trend in 1990-2000 is onduidelijk behalve in Noordwest-Europa. In alle landen in de ruime omgeving van Nederland treedt dan een sterke afname op. De staat van instandhouding van de Europese populatie is aangemerkt als ongunstig en nog niet hersteld van een eerdere afname.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De duinpieper leeft in droge, warme en geaccidenteerde milieus met een kleinschalig mozaïek van open zand, schrale vegetaties van buntgras en zandzegge en enige verspreide opslag. In Nederland zijn zulke milieus vooral te vinden op schrale heidevelden, zandverstuivingen, grote kaalslagen en brandvlaktes van de hoge zandgronden. Het nest wordt vaak gemaakt op de overgang tussen stuifzand en heischrale vegetaties. De duinpieper zoekt zijn voedsel veelal op de grond op open of schaars begroeide bodems. Territoria omvatten ten minste 3 ha, vaak echter 10-25 ha.

Voedsel: Het voedsel van duinpiepers bestaat vooral uit insecten.

Rust: De duinpieper heeft een gemiddelde gevoeligheid voor verstoring (verstoring bij 100-300 m afstand). Ook de gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is gemiddeld (halfopen landschap). Waarschijnlijk is het effect van verstoring door recreanten op de populatie van gemiddelde invloed. Als bodembroeder is de soort kwetsbaar. Recreatieactiviteit kan relatief snel een verstrend effect hebben op de populatie. In de nabijheid van paden en wegen neemt de dichtheid van gras- en boompiepers af, mogelijk geldt dit ook voor duinpiepers. Deze aanname wordt ondersteund door de observatie dat op defensie terreinen waar de recreatie beperkt is, hogere dichtheden van duinpiepers worden gevonden dan in vergelijkbaar gebied met veel recreatie. Het zijn vooral wandelaars en mountainbikers die de rust van duinpiepers verstoren.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutelpopulatie van de duinpieper ten minste 20 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutelpopulaties vereist (>400 paren).

4. Huidig voorkomen

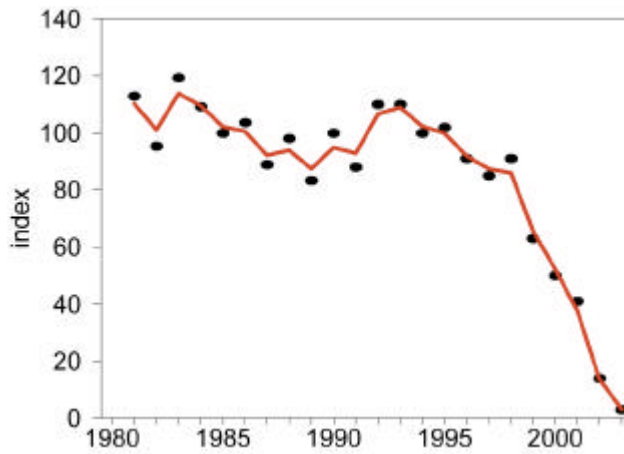
Het verspreidingsgebied van de duinpieper is sinds 1981 beperkt tot Noord-Brabant en aangrenzend Limburg (waar de soort omstreeks 1994 verdwenen is) en de Veluwe, met als kerngebieden het Kootwijkerzand en het Harskampse Zand. De natuurlijke verspreiding betreft alleen de hogere zandgronden.

Verspreidingskaart duinpieper

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De aantallen van de duinpieper van voor 1960 zijn onbekend. Uitgaande van een (gecorrigeerde) schatting waren er 100-150 paren omstreeks 1975. Aannemelijk is enige aantalsafname tussen 1960 en 1975 (zeker in Noord-Brabant en Limburg). Dus zal de stand rond 1960 vermoedelijk 150-200 paren hebben bedragen. De aantallen van de duinpieper zijn dan sindsdien afgenomen met meer dan 95%.

Aantalsontwikkeling broedparen duinpieper

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de duinpieper laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien (significant, < 5% per jaar). Over de periode 1994-2003 vertoont de landelijke trend een sterke afname (significant, < 5% per jaar).

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Sinds omstreeks 1980 is het verspreidingsgebied van de duinpieper afgenomen met 79%. In het totaal is de soort in 10 atlasblokken aanwezig, uit 32 verdwenen en in 1 atlasblok verschenen. De soort is verdwenen uit zandverstuivingen en schrale heidevelden in Utrecht, Noord-Brabant en Limburg. Vroeger broedde de soort ook in Drenthe, al was dat onregelmatig. In 2000 was de verspreiding nagenoeg geheel beperkt tot de Veluwe.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Na decennia lange langzame afname heeft de achteruitgang van de duinpieper recentelijk dramatische vormen aangenomen. De Nederlandse broedpopulatie telde 63 paren in de periode 1979-1983 en in 1999-2003 gemiddeld 14 paren. In de laatste jaren zijn de aantallen nog verder teruggelopen, van 14 in 2003, naar 5 in 2002, en vervolgens naar nog slechts één territorium in 2003. De soort staat hiermee op het punt van verdwijning als broedvogel in ons land, temeer omdat de laatste territoria bezet werden door ongepaarde mannen.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

De kwaliteit van het leefgebied van de duinpieper is sterk achteruit gegaan door vermessing, verzuring en vergrassing. Vooral de kwaliteit van de stuifzanden nam af door versnelde vegetatiesuccessie incl. algen- en mossengroei. Het leefgebied van de duinpieper ging ook achteruit door beperkte natuurlijke dynamiek resulterend in afname van de oppervlakte stuivend zand door snelle vegetatiesuccessie. Verder waren negatieve factoren de afname van konijnenbestanden met daardoor verminderde begrazing en intensivering van recreatief gebruik met verstoring en aantasting van het broedgebied. Daarnaast liggen de Nederlandse voormalige broedgebieden zeer geïsoleerd ten opzichte van de andere West Europese populaties.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

De soort balanceert in Nederland op de rand van uitsterven en is hier mogelijk al als broedvogel verloren gegaan. Alleen indien het samengaat met het uitbannen of sterk zoneren van recreatie heeft herstel van het leefgebied zin. Het gaat dan om maatregelen gericht op open houden van stuifzanden, aanleg van nieuwe stuifzanden door grootschalige kap van bos op zandgrond gevolgd door plaggen enz.. De sterk afnemende trend die de duinpieper in de naburige landen laat zien (in Noord-Duitsland, Denemarken en Zuid-Zweden) maken de kansen op behoud van deze soort als broedvogel nog geringer.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Herstel omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van ten minste 5 sleutelpopulaties met een totaal aantal van ten minste 1 00 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor het behoud van de duinpieper als broedvogel zijn ten minste 20 sleutelpopulaties nodig, die ieder ten minste uit 20 paren bestaan (> 400 paren). Voldoende geschikt broedgebied voor de te behouden streefpopulatie op

stuifzanden met voldoende natuurlijke dynamiek en voldoende rust is nodig. Populatieherstel dient zich allereerst te richten op de Veluwe en later waar mogelijk ook op andere hogere zandgronden in Nederland. Herstel van het leefgebied heeft alleen zin wanneer het samengaat met vermindering van de recreatiedruk. Beheermaatregelen in stuifzandgebieden zullen voorgezet moeten worden vanwege blijvende invloed van vermessing, verzuring en vergrassing. Door onderlinge isolatie van de restpopulaties in West Europa is de soort niet alleen in ons land kwetsbaar.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	matig ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	matig ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Bijlsma, R.G. 1990. Habitat, territoriumgrootte en broedsucces van Duinpiepers *Anthus campestris*. Limosa 63: 80-81.
- Lensink, R. 1993. *Vogels in het Hart van Gelderland*. KNNV Uitgeverij/Stichting Uitgeverij SOVON, Utrecht.
- Turnhout, C. van, 2003. Status en knelpunten van de Duinpieper in Nederland en omliggende landen. SOVON-informatierapport 2003/09. SOVON, Beek-Ubbergen.